

Vart är vi på väg?

Foto Ingvar Larsson

I ett populärt svenskt TV program ställs frågan *Vart är vi på väg?* Många som följer programmet lyssnar efter ledtrådarna och funderar över resans slut. Ofta är det inte lätt att se vad målet för resan är.

Varifrån och varthän är klassiska frågor som människor i alla tider har ställt sig. Då människan är en tänkande varelse och därtill har slutledningsförmåga har svaret på frågorna lett till både filosofiska och religiösa tankar och svar. Har människans vandring på jorden ett högre mål eller är det bara en slump att vi finns till här på jorden?

Eriksbergs kyrka i Västergötland är från 1150-talet. Vid en restaurering 1935 togs det igenmurade absidfönstret med sin så kallade *himlatrappa* åter upp. I några av våra medeltida kyrkor finns sådana stegar eller trappor i koret. Motivet är från

Första Mosebok 28:12 där det talas om patriarken Jakobs dröm då han såg en trappa som ledde från jorden ända upp till himlen, och hur Guds änglar gick upp och ner för den. Trappans innebörd är att jord och himmel hör ihop och blir en mötesplats mellan Gud och människan. Att trappan är bakom altaret betyder teologiskt och motivmässigt att det är genom Jesu offer på altaret som vi kan förenas med himmelen. Altarets bröd och vin blir föreningspunkten här i tiden.

Vart är vi på väg? De kvinnor och män som firade mässa i Eriksbergs kyrka under medeltiden kunde säkerligen ge svar på frågan. Kanske skulle de svarat: vi är på väg mot himmelen, till den stora gemenskapen med Gud och han änglar. Till mötet med alla de som gått före oss i trons gemenskap.

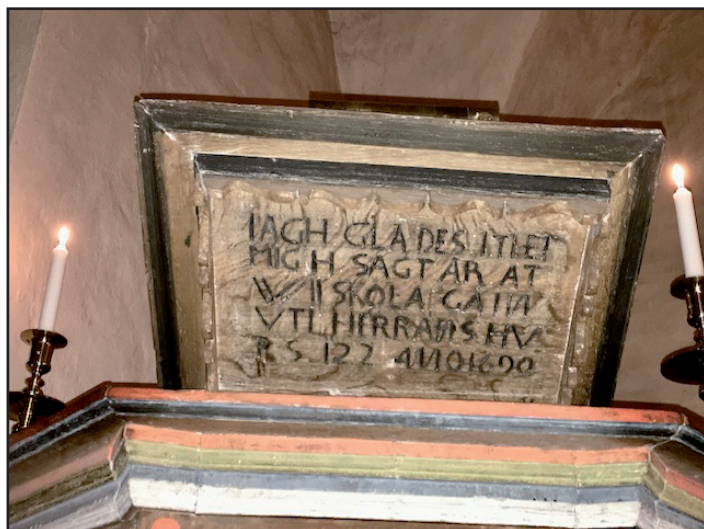
Rester av en äldre predikstol i Norra Vings kyrka

Under en del år tjänstgjorde jag i den del av Skara pastorat som idag utgörs av Valle församling (socknarna Varnhem, Norra Lundby, Eggby, Öglunda, Istrum, Axvall, Skärv, Stenum och Skånings-Åsaka). I Norra Vings (Axvall) kyrkas sakristia hänger det en gammal trätavla med en datering "anno 1681". På tavlan är ett bibelord inristat. Orden är från profeten Malakis bok.

I formell mening avslutar Malaki Gamla testamentet – lite beroende på hur man räknar med apokryferna. Skriften innehåller endast fyra kapitel, och behandlar tiden efter den babyloniska fångenskapen. Malaki är den siste profeten i Gamla testamentet, verksam under 400-talet. Enligt judisk tro dog profetian ut med honom.

Malaki riktar sig till förbundsfolket, och påtalar problem: dåliga präster, äkta makar som inte sköter sina äktenskap, brist på hängivenhet, dåligt socialt ansvarstagande. Boken avslutas med ett löfte om att profeten Elia – efter Mose den främste – en gång ska komma tillbaka.

Texten på tavlan är från bokens andra kapitel som riktar sig uppfostrande till prästerna, som brast i trohet. De påmindes om att "Prästens läppar skola bevara lärorna at man må befrågna laghen af hans mun ty han är en Herrans Sebaots Engel". I nuvarande bibelöversättning lyder orden: "Prästens läppar förvaltar kunskapen, från hans mun hämtar man vägledning, ty han är Herren Sebaots sändebud" (Mal 2:7). Dessa ord återfinns också i Uppsala universitets teologiska fakultets sigill.

I Norra Lundby kyrka, grannkyrka till Norra Ving, finns en motsvarande tavla, med stora likheter i stil och utförande, men denna sitter på predikstolen som ett så kallat predikstolsbräde. Årtalet är "anno 1690". Här lyder bibelordet: "Iagh glades i thet migh sagt är at wii skola gå in uti Herrans hus". I nuvarande bibelöversättning lyder orden: "Jag blev glad när man sade till mig: Kom, vi skall gå till Herrens tempel" (Ps 122:1).

Jämför man de båda tavlorna är likheterna uppenbara och det skiljer endast nio år mellan dateringarna. Allt talar för att tavlan i Norra Vings sakristia är en rest av en gammal predikstol.

Idag är det vanligt att predikstolen pryds av ett så kallat predikstolskläde, ett tygstycke som hänger ned framför predikstolsbrädet, och som följer kyrkoårets färg. I de båda tavlorna, eller rättare predikstolsbräderna, från Norra Ving och Norra Lundby får vi exempel på äldre utsmyckningar i form av tänkvärda ord, både för präst och gudstjänstfirare.

Uppsala universitets teologiska fakultets sigill

Markus Hagberg

Mäktig bok om svenska studenter i Paris under medeltiden

Swedish Students at the University of Paris in the Middle Ages I

Uppsala universitet grundlades 1477. Innan dess fanns ingen universitetsutbildning i vårt land. De som ville läsa vidare efter djäkneskolorna och skaffa sig en akademisk examen fick ta sig till någon av de universitetsstäder som fanns på kontinenten. Paris var den dominerande lärdomsstaden mellan år 1200–1500. Innan 1347 då Karlsuniversitetet grundades i Prag fanns inget universitet på den europeiska kontinenten norr om alperna.

I skriftserien *Runica et Mediævalia. Scripta minora* 28 har nu utgivits en ”storbok” om studenterna i Paris. Det är en engelsk- och franskspråkig volym om 959 sidor – en antologi med titeln ”Swedish students at the University of Paris in the Middle Ages” (red: Olle Ferm och Elisabeth Mornet; Centre for Medieval Studies, Stockholm University).

Studier var nödvändiga för de kyrkliga ämbetena som växte fram i takt med att domkapiteln etablerade sig i stiftet. Det var förstås denna möjlighet till avancemang inom den kyrkliga hierarkin som drev studenterna den mödosamma och farliga vägen till Paris. En del av dem kom att stanna länge. Biskop Brynolf Algotsson från Skara blev kvar i 18 år och tillägnade sig en stor lärdom som han sedan omsatte i praktiken som biskop i Skara; liturgi, juridik, arkitektur, prästutbildning m.m. Han var också initiativtagare till att starta ett studenthem i Paris för de som kom från Skara stift. Ytterligare två stift hade också sina studenthem i lärdomsstaden, Uppsala och Linköping.

I boken anges att antalet unga svenskar som kom att söka sig till Paris mellan 1200–1500 var minst 400, kanske 500. En högperiod var under 1300-talets första hälft då man

räknar med att ett trettiootal svenskar var i staden årligen. Självklart en liten del av alla de studenter som fanns i staden – kanske därför som man startar studenthem för att känna någon hemkänsla i en stad med över 200 000 invånare? Av samma orsak startades våra landskaps nationer i exempelvis Uppsala på 1600-talet. Man studerade i huvudsak teologi, filosofi och juridik. Det var ett klart överslag för det kyrkliga. Fram till 1350 har Paris sin storhetstid vad gäller studenttillströmningen. Senare kommer de mer närliggande tyska universiteten att dominera och när vi närmar oss slutet av 1400-talet har Uppsala upprättat sitt lärdomssäte.

Johnny Hagberg

SKARA STIFTSHISTORISKA SÄLLSKAP KALLAR TILL

ÅRSMÖTE I HUSABY

7 MAJ 2022 KL 10-15

Välkommen till en spännande dag på en av kristningstidens mest fascinerande platser. Intressanta miniföredrag och visningar!

Samling och årsmöte

10.00 Andakt i Husaby kyrka

Ellinor Carlberg Mehrén, präst i Husaby

10.15 Välkomnande och visning

Kyrkorådets ordförande Kjell Gustafsson hälsar välkommen och visar kyrkans dolda skatter och berättar om Husaby prästgård

11.00 Förmiddagskaffe och årsmötesförhandlingar i Husaby prästgård

Presentation av nya böcker

12.00 Lunch i Husaby prästgård

Porterstek och rotfruktsgratäng

Visning, miniföredrag och program

12:00 och 13:00 Tornen (visning)

Robin Gullbrandsson, byggnadsantikvarie

13.30 Gravarna

Anna Nyqvist Thorsson, arkeolog

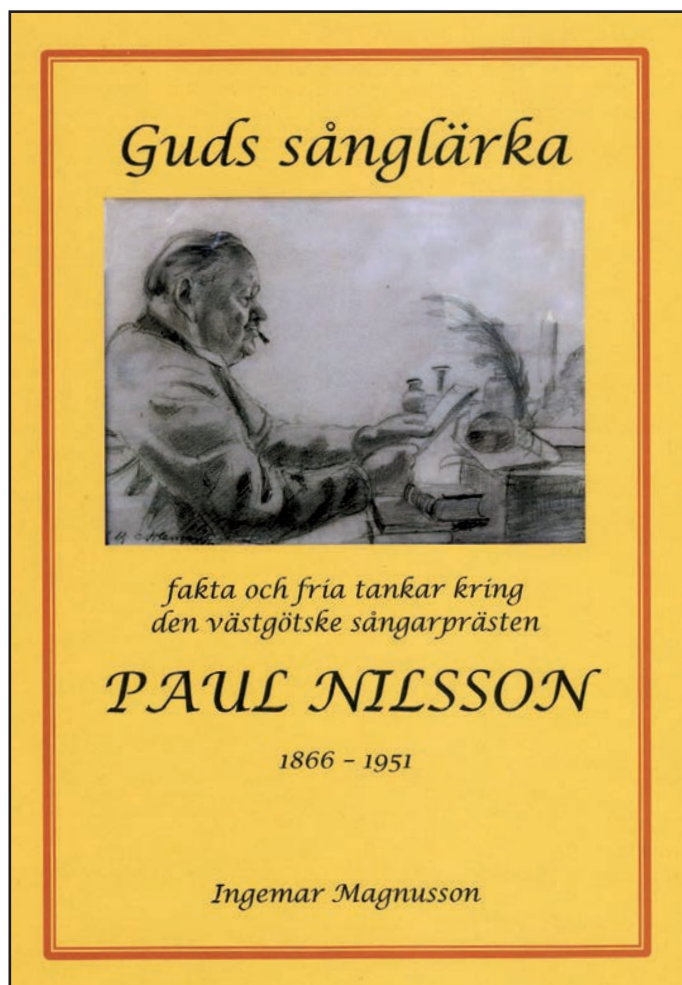
14.00 Guds sånglära - ett program om Paul Nilsson Ingemar Magnusson och Helena Ambertson

16.00 Musikandakt med sånger av Paul Nilsson

Pris inklusive lunch 150 kr/person.
Anmälan till lena.floberg@svenskakyrkan.se, 0706-50 56 21, senast 1 maj. Ange ev specialkost.

Paul Nilsson fick orden att lyfta

Västgöta prästen Paul Nilsson (1866-1951) lyckades bli både känd och uppskattad som psalmdiktare, fastän detta är mycket svårt. Otroligt många psalmer och andliga sånger diktas och sjungs. Få är dåliga, och många är riktigt bra. I detta hav av andlig diktning skrev Paul Nilsson psalmer, som hör till de bästa inom svenskt språkområde. De sjungs och älskas även i våra dagar, fastän hans livsgärning nu ligger så långt tillbaka i tiden, att han rimligtvis borde ha varit bortglömd, om han inte hade åstadkommit något utöver det vanliga.

Levnadsteckning och diktbok

Skara Stiftshistoriska Sällskap har hedrat denne store man inom den andliga diktningens värld genom att ge ut en utförlig levnadsteckning om honom: *Guds sånglärka: Fakta och fria tankar kring den västgötske sångarprästen Paul Nilsson 1866-1951* (Skara Stiftshistoriska Sälls kapt skriftserie, nr 109, Skara 2021, 141 rikt illustrerade sidor). Boken är skriven av Ingemar Magnusson, som med alltför stor anspråkslöshet kallar den för en essä. Ingemar Magnusson har dock gått igenom Paul Nilssons arkiv i Skövde stadsmuseum. Han har alltså forskat och ingalunda nöjt sig med att bygga på tidigare litteratur såsom essäister brukar göra. Framför allt bör dock framhåvas, att Paul Nilsson själv är medförfattare. Ingemar Magnusson inser till fullo värdet av Paul Nilssons diktning och anför hans viktigaste diktverk oavkortade. Långa stycken ur hans övriga diktning anför likaså. Boken är alltså tillika en antologi med texter av Paul Nilsson. Ingemar Magnusson har skrivit en bok, som kan stå såsom mönster och förebild

för levnadsteckningar över stora diktare. Deras diktning är som regel intressantare än deras liv. Våldigt mycket av Nilssons diktning är svårt att få tag i för en nutida läsare. Då är det utmärkt, att Magnusson har tagit med mycket av Nilssons diktning i denna bok.

Körsång och lyrisk diktning

Om Paul Nilssons liv och leverne finns väl egentligen inte mycket intressant att berätta. Han var församlingspräst i Skaraborg och skickades runt som stackars kyrkoadjunkter brukade skickas runt. Så småningom följde längre tjänstgöring i Gudhem, Häggum och Sjogerstad. I Häggum och Sjogerstad blev han kyrkoherde. Hans tjänst var vanlig prästtjänst, men han utmärkte sig genom att starta kyrkokörer och leda dem. Dessutom diktade han och skrev han otroligt mycket. När man tar del av hans verksamhet, undrar man: Hur hann karlen med allt detta? Där fanns en verksamhetslust utöver det vanliga och en diktkonst av högsta slaget. Ingemar Magnusson har snappat upp, att Paul Nilsson inte var tilltalad av de administrativa göromålen, som han dock skötte till allmän belåtenhet, eller nästan allmän. I min ungdom hörde jag av en äldre prästman berättas, att en av Nilssons församlingsbor ville ha ut sitt prästbetyg. Församlingsbon var född inom församlingen och vederbörligen döpt av Nilsson, men när man sökte i kyrkoböckerna, fanns han inte där. Nilsson hade glömt att skriva in honom. Har man huvudet fullt av ofullbordade diktverk och vackra melodier, må det vara en förlåtet, om man någon gång kan glömma ett eller annat!

Ständiga språkövningar inom prästtjänsten

Hur lyckades Paul Nilsson skriva psalmer, som har trotsat tiden? Givetvis hade han en ovanlig begåvning, men skall någonting bli riktigt bra, måste man öva upp sin medfödda förmåga. En präst lär sig mycket under sin tjänstgöring. Han eller hon lär sig mycket om diplomati, kommunikation och pedagogik. Prästen lär sig att behandla församlingsborna på lämpligt sätt, att fänga och behålla deras uppmärksamhet samt att förmedla sitt budskap på ett enkelt och slagkraftigt sätt. Prästen får daglig övning i konsten att behandla svenska språket rätt och uttrycka sig träffande och riktigt. Detta gällde inte minst Paul Nilsson, som utöver predikningar för sina egna församlingar skrev betraktelser för tidningar och tidskrifter. Dessa betraktelser skulle vara korta. Paul Nilsson blev på detta sätt en mästare i konsten att sammanfatta och uttrycka sig kortfattat och träffande. När min farmors mor, Helena Mattsson i Roten M 30 i Möln dal, fyllde 80 år, fick hon boken: "Andakt: Dagliga betraktelser över kyrkoårets texter av Paul Nilsson, kyrkoherde, e. o. kungl. hovpredikant" (Stockholm 1919, 604 sidor). Varje dag får drygt en sida, men oj vad mycket Nilsson får med! Här råder inte några tveksamheter. Si eller så är det helt enkelt, inte tu tal om den saken! Författarens övertygelse är stark och ogrumlad. Detta gjorde honom angelägen. Han blev en mästare i konsten att uttrycka sig både klart och träffande. Samtidigt finns det är en stor iver och en betydande enträgenhet. Varje dagbetraktelse avslutas av en dikt, förmodligen skriven av Paul Nilsson själv.

Stark hinsideslängtan

En uppskattad och uppburen präst, som älskar sitt kall och brinner av verksamhetslust, kan mycket väl lära sig att trivas riktigt bra i denna jämmerdal. Av allt att döma trivdes Nilsson i sitt Skaraborg med sina mer eller mindre skönsjunga västgötar omkring sig. Detta är en av förklaringarna till att han är en varm fosterlandsvän, som skriver kärleksfulla hymner till Västergötland och fosterlandet. Samtidigt finns en stark känsla för uppfattningen, att denna värld inte är vårt slutliga hem, och en stark längtan till himmelen, till Guds och änglarnas gemenskap. Tack vare detta genomsyras hans psalmer av en stark kristen längtan, som höjer dem ytterligare. Paul Nilsson får orden att lyfta. Han är en storhet inom den andliga diktningen.

Kristen diktning förbigås av litteraturvetarna

Man frågar sig vid läsningen av Ingemar Magnussons bok: Varför har inte denna storhet inom diktningens värld med psalmer som passionpsalmen "Se, vi gå upp till Jerusalem" och pingstpsalmen "Helige Ande, låt nu ske" en plats i vår litteraturhistoria? Han, om någon, har nått ut till tusenden och åter tusenden genom psalmboken. Hans bästa psalmer hör till psalmbokens bästa. Av någon anledning är det dock så, att litteraturhistorikerna behandlar 1819 års psalmbok, och sedan bryr de sig inte om de två århundraden av rik andlig diktning, som följde därefter. Någon har bestämt, att så skall det vara, och då tar alla andra osjälvständigt efter. Där finns dock fler anledningar till litteraturhistorikernas ointresse.

Psalmerna behöver inte förklaras

Litteraturvetarna känner nog snart, att de inte behövs. De behöver inte klarlägga vad psalmdiktarna menar. Paul Nilssons psalmer är föredömligt klara och lättfattliga. Språket är enkelt och lättillgängligt utan att någonsin bli platt. I sin kända dikt «I porslinsfabriken» skaldar Carl Snoilsky:

O, den som kunde skänka dikten så
den enkla form, som tusenden förstå,
den form, som frambär kraftigt vardagsbröd
till tjänst för hunger, ej för överflöd.

Detta önskade sig Carl Snoilsky. Paul Nilsson förverkligade hans målsättning. Då fanns inte något behov av litteraturhistoriker som uttolkare.

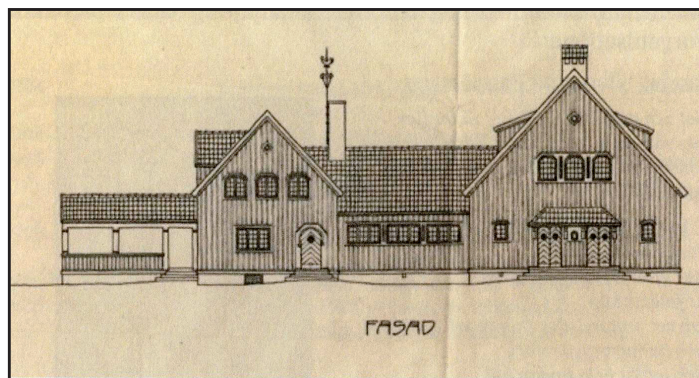
Paul Nilsson strävade efter att följa traditionen

För att lyckas tillvinna sig litteraturhistorikernas uppmärksamhet bör en författares diktning helst vara originell, nydanande och skolbildande. Diktningen bör helst inleda en ny epok i litteraturhistorien. Ingenting av detta är tillämpligt på Paul Nilssons diktning, eftersom hans målsättningar var helt andra. Han ville skänka dikten "den enkla form, som tusenden förstå". Därför fortsatte han i den psalmtradition, som fanns inom Svenska kyrkan, med ämnesval, språk och melodier. Förebilder vad gäller språket var Bibeln och 1819 års psalmbok. Vad gäller ämnesvalet, byggde han på Bibeln och den gudstjänstfirande församlingens behov av psalmer. Vad gäller melodier, har han ofta återanvänt gamla, redan kända psalmmelodier. På detta sätt möttes den gudstjänstfirande för-

samlingen av nya psalmer, som den ändå kände sig hemma i och var väl förtrogen med. Nytt var att ämnet hade behandlats mer lättfattligt, mer anslående och mer upplyftande än förut. I och med att Paul Nilsson mycket medvetet har anslutit sig till och fortsatt i den psalmtradition, som fanns och finns, har hans diktning på ett helt annat sätt än den världsliga blivit tidlös och lättillgänglig även för senare släkten.

Världslig diktning av högt värde

Liksom exempelvis Johan Olof Wallin har Paul Nilsson även efterlämnat en världslig diktning. Den är "ett förtjusande barn av sin tid", men ämnesval, tycke och smak, tänkesätt och litterärt språk har skiftat så många gånger sedan hans tid, att det krävs ett betydande mått av historiskt sinne hos läsaren för att uppskatta hans världsliga diktning. Få människor har detta historiska sinne. Istället inbillar de sig, att nutiden är historiens fullkomning och utvecklingens slutstation. Så är det dock inte. Tidsströmningarna fortsätter att strömma. Litteraturen kommer aldrig att stanna i sin utveckling. Utvecklingen går framåt, bakåt och runt, i någon mån även i nya riktningar, i den mån sådana ännu finns. Eftersom mycket har hänt efter Nilssons tid, blir hans historiska diktning, trots sina litterära förtjänster, något främmande för de flesta. Historisk diktning med fosterländsk inriktning är i våra dagar inte gångbar bland de tongivande. Detta hindrar inte, att denna del av Nilssons diktning kan få en renässans, när vinden vänder. Han har nämligen en god förmåga att berätta och åskådliggöra. När man läser avsnitt ur hans diktverk om Gustaf Wasa och ur hans diktverk "Ryttarns Matts", inser man, att han var fullt jämbördig med Carl Snoilsky, som blev och ännu är ett stort namn inom den historiska diktningen genom sitt diktverk «Svenska bilder». Hur som helst, Paul Nilsson lever genom sin andliga diktning. Genom den är han en storhet i diktningens värld. Han har valt en bransch, där konjunkturer inte växlar på samma snabba och omvälvande sätt som inom den världsliga diktningen.

Skövde soldathem

En varmhjärtad regementspastor

Paul Nilsson var bland mycket annat även regementspastor, först vid Älvsborgs regemente och sedan vid Livregimentets husarer. Han tycks ha funnit sig väl tillrätta, och överhuvudtaget tycks denne vänlige och glade man ha trivts väl med det mesta. Inom alla verksamhetsfält gjorde han större insatser än plikten krävde. Så till exempel arbetade han för soldathem vid regementena. Soldathemmet i Skövde har gått till historien på grund av sin storlek och sin vackra arkitektur. Paul Nilsson ordnade fram både arkitekten (en före detta lärjunge till

honom) och mycket av pengarna. Som många andra samtida präster såg han det som en självklar plikt att tjäna konungen, krigsmakten och fosterlandet, och han gjorde det med glatt och tacksamt sinne.

Många vänner och många hyllningsdikter

Överhuvudtaget tycks han ha varit en varmhjärtad man. Att döma av Ingemar Magnussons bok skrev han många hyllningsdikter till vänner och bekanta. Villigt och gärna uttalade han ett tack och framhöll den hyllades insatser. Sådant hör verkligen inte till vanligheterna. Vännerna tycks ha varit många. En av de många, som hyllades, var domkyrkoorganisten Ivar Widéen, som har tonsatt många av Nilssons dikter. Widéen var en framstående tonsättare och borde få en levnadsteckning, även han. En hyllningsdikt och kanske fler har han redan fått av sin gode vän Paul Nilsson. Den gode kyrkoherden, hovpredikanten och regementspastorn var god vän med många. Däremot tycks Magnusson inte ha funnit, att Nilsson skulle ha varit ovän med någon. Givetvis ogillade också han vissa medmänniskor, men det tycks inte ha gått till öppen fiendskap och fejder.

Gott humör får utlopp i diktning

Påfallande är, att Nilsson är en flitig och skicklig naturlyriker, som i ord målar tavlor av det västgötska landskapet. Det är inte lätt att måla i ord, men Nilsson kan. Skildringarna är förtätade och överfulla av uttrycksfulla ord och starka känslor. Man avläser en hänförelse inför naturens skönhet, och man uppfattar snart, att där finns en tacksamhet, som övergår i hänförelse inför Gud och den andliga världen. Paul Nilsson berättar däremot inte mycket om sig själv, men i dikten "Gott humör" (på sidan 129) får vi veta, att diktaren har "gott humör" och är tacksam för detta:

jag med glädje lever livet,
tacksam för vad mig blev givet.

När denne glade och tacksamme man fick vara med om andliga upplevelser, naturupplevelser och angenäma händelser utöver det vanliga, stegrades glädjen till hänförelse, som sökte sig utlopp i diktning. Detta goda humör är en av de viktigaste förklaringarna till att Paul Nilssons diktning blev så omfattande och så högkvalitativ. Hans hänförelse fick orden att lyfta. Även hans diktning har visserligen sina dalar, men ingenting tycks vara dåligt. Däremot är vissa dikter snarare flyhänt och skickligt hantverk än stor poesi. Topparna inom diktningen är emellertid som sagt både många och höga. Tack vare dem är han och kommer han att förbli ett stort namn. Som slutomdöme förtjänar några ord av Carl David af Wirsén att anföras. Denne var på sin tid Svenska Akademiens ständige sekreterare och själv en framstående andlig diktare med psalmen "En vänlig grönskas rika dräkt" som främsta nummer. Carl David af Wirsén skrev: "Han hör till de få, som i vårt land givit den sanna psalmsången fulltonigt uttryck".

Lägg ut diktningen på nätet!

Tack vare psalmboken är några av Paul Nilssons bästa psalmer lättillgängliga för oss alla, men de psalmer, som har kommit med i psalmboken, har genomgått en hård gallring, alltför

Kronprins Gustav Adolf möter Hovpredikanten

hård. Våldigt många bra psalmer har sållats bort. Vore det inte en bra tanke att lägga ut Paul Nilssons samtliga psalmer på nätet med noter till dem alla? Församlingarna kan då ladda ner texterna och visa dem på kyrkornas storbildsskärmar. Psalm-böcker kommer att finnas även i framtiden, men de kommer att få allt mindre betydelse. Framtiden tillhör nätet, och där bör Paul Nilsson vara med. En storhet inom den andliga diktningen bör på alla sätt vara tillgänglig. Ingemar Magnusson och Skara Stiftshistoriska Sällskap har gjort en stor och värdefull insats med boken om Paul Nilsson och hans diktning. Nu är det dags för andra att gå vidare.

Lars Gahrn

Pris 175:- Beställes genom sällskapet

Ett minne av Paul Nilsson

När Paul Nilsson gått i pension vid 80 års ålder, tyckte han om att resa runt till de kyrkokörer, som han startat som ung präst. Särskilt Levenekören låg honom varmt om hjärtat, och under senare hälften av 1940-talet kom han flera gånger till Levene och bodde då alltid i flera dagar hos oss i prästgården.

Det jag mest minns av dessa besök var de oändliga frukostarna. På den tiden skulle barn sitta kvar vid matbordet, tills de vuxna avslutat sin måltid. Paul Nilsson pratade och pratade, och det tog aldrig slut, och där satt jag med min kallnade havregrynsgröt och dinglade med benen och var svårt uttråkad. En 8-10-åring kunde knappast hänga med i Paul Nilssons vidlyftiga resonemang.

Men jag minns också kvällsstunder med pappa vid flygeln och Paul Nilsson stående bredvid och sjungande någon psalm med sprucken gammelmansröst.

Elisabeth Stenborg, f. Törnblad

Konstnärerna Saga Walli och Gunnel Kjellgren-Schultze i 1900-talets Göteborg

Boken över de två göteborgskonstnärinnorna är författad av vår medlem Charlotta Hanner Nordstrand och utgiven av Votum förlag. Den omfattar 143 sidor och är mycket rikt illustrerad. Många foton är tagna av Jon Erik Nordstrand.

Saga Walli (1891-1975) och Gunnel Kjellgren-Schultze (1926-) var kända konstnärer som har utfört ett stort antal altartavlor, porträtt, textil inredning i bostäder och offentliga miljöer. Båda är idag tämligen bortglömda. De har mycket gemensamt. Båda fick högre skolutbildning. Ingen av dem var särskilt flitig på att ställa ut sina verk. De arbetade desto flitigare på säkra inkomster från porträtt och inredningstextil. Gunnel satsade också på den växande möjligheten under 1970-talet att till tillgodose det ökade behovet av offentlig konst.

Saga studerade för Carl Wilhelmsson och kom senare att undervisa Gunnel i målning i sin målarskola. Saga var en målande bildkonstnär med särskild förkärlek till det religiösa måleriet. Hon illustrerade sagoböcker och läroböcker, målade stilleben, blomster och landskap och över 300 porträtt. Därtill också många julkort.

Gunnel är textil- och bildkonstnär med utbildning i Slöjdföreningens skola i Göteborg. Hon har formgivit inredningstextil, skapat textila konstverk i form av bonader och ridåer, måleri, grafik och emaljkonst. Hon utförde altartavlor för Hässleholmens och Norrmalms kyrkor i Borås.

Från ett stiftshistoriskt perspektiv är särskilt Saga Wallis konst intressant. Hon har utfört flera altartavlor för kyrkor i landskapet. Vänersnäs altartavla målade hon 1942 till den nya kyrkan som byggdes upp efter branden som ödelade den gamla. Altartavlan är tredelat med korsfästelsen i mitten och på sidorna vardagsbilder från Vänersnäs. Intressant är att se likheten med en väggmålning i Voullerims församlingshem som utfördes 1959. En äldre man finns på båda målningarna.

Mannen finns även med i altartavlan i Murums kyrka i Södra Vings pastorat. Denna är också uppbyggd med tre tavlor med ett uppståndelsemotiv i mitten. I början av 1950-talet målade hon även altartavlan i Vänga missionshus. Motivet av den vandrande Kristus hade funnits hos henne länge och nu kunde hon förverkliga den i Vänga.

Bland porträtten kan nämnas biskopen Bo Giertz som målades i samband med hans pensionering 1970. Det är det första biskopsporträttet i Göteborgs stift där biskopen avbildas i biskopsskrud. Hon målade också biskopens framlidna hustru samma år. Saga var vid denna tid nästan 80 år.

1960 målade hon på beställning av Trollhätte-Gillet ett porträtt i olja av brukspatron Carl Olof Holm. Tavlan kostade 2000 kr. Gillet tackade i ett brev till Saga med orden: "Glimten i ögat gör att Holm framstår nästan levande."

1947 utförde hon ett exlibris för Skarabiskopen Gustaf Ljunggren. Exlibriset innehåller Ljung, Skara domkyrka, bohuslänska klippor och skarastiftets kräkla. 1940 hade hon även utfört ett bönealtare till Skara biskopsgård och 1949 ett till Skara domkyrka.

Bokens författare Charlotta Hanner Nordstrand är konstvetare och skrev år 2000 en avhandling om Göteborgs konstliv under 1800-talet. Hon har varit lektor vid Göteborgs universitet. 2015 var hon redaktör för *Kyrkans föremål. Beskrivande lexikon*, som utgavs i sällskapets skriftserie.

Johnny Hagberg

Senmedeltida biskopar förde Michael till Skara

Den engelska forskaren Michael Frost har valt att fördjupa sig i senmedeltida biskopars karriärer och ämbetsutövning i den svenska kyrkoprovinsen. Hans forskning har nu fört honom till Skara.

Michael Frost utsågs förra året till Bernadottestipendiat av Kungl. Gustav Adolfs Akademien. Bernadotteprogrammet ger möjlighet till akademisk fördjupning på postdoktoral nivå. Stipendierna riktas till nydisputerade forskare utanför Sverige som vill tillbringa minst ett halvår vid ett svenskt lärosäte eller vetenskapligt arkiv/bibliotek. Michael disputerade i Aberdeen och har sedan haft East Sussex som bas. Nu är han verksam vid Institutionen för litteratur, idéhistoria och religionsvetenskap på Göteborgs universitet men hans forskning kommer att ta honom runt till alla stift i Sverige och Finland.

Biskopars bakgrund, liv och ämbetsutövande

Vid besöket i Skara nyligen besökte Michael Stifts- och landsbiblioteket och Västergötlands museum för att hitta fler källor till sin forskning. Hans forskningsprojekt har titeln *The Backgrounds and Early Careers of Swedish Bishops in the Late Middle Ages* och rör biskoparnas bakgrund och tidiga karriärer i den svenska kyrkoprovinsen under 1400-talet. Michael tittar på biskoparnas familjeförbindelser, deras utbildning i Sverige och vid utländska universitet, deras kopplingar till det kungliga hovet och till den påvliga kurian, och raden av kyrkliga ämbeten de innehade innan de uppnådde biskopsgraden.

– Jag analyserar hur deras egenskaper varierade mellan de olika stift, hur dessa utvecklades under perioden, och hur de påverkades av de politiska kriserna som ledde till Kalmarunionens undergång, säger Michael.

Kyrklig kapprustning under senmedeltiden

Den mest intressanta upptäckt som Michael gjort hittills är hur kopplingar till den påvliga kurian blev allt viktigare under andra hälften av 1400-talet. Visserligen hade det funnits gott om svenska biskopar med anknytning till kurian – till exempel Sigge Uddsson, biskop i Skara 1424–35 – men an-

delen ökar markant efter omkring 1450. Särskilt intressant är att det delvis verkar ha varit följden av Sveriges delning från Danmark-Norge efter Kristofer av Bayerns död i 1448. I den efterföljande rivaliteten mellan Christian I och hans ättlingar i Danmark-Norge, och Karl Knutsson och senare Sturarna i Sverige, sökte båda sidor få ett försprång genom att vädja om påvligt stöd.

– Resultatet blev ett slags kyrklig kapprustning för allt närmare band till kurian. Följaktligen ser vi en ökning av antalet svenska prokuratorer (representanter) och studenter i Rom. Flera av dessa män blev sedan biskopar, avslutar Michael.

Michael hoppas kunna slutföra sin forskning i sommar. Han planerar då att skriva en serie artiklar där han beskriver hur biskoparnas bakgrund varierade geografiskt och hur en typisk biskops karriärväg utvecklades kronologiskt i seklet före reformationen.

Helena Långström Schön

Horn kyrkas orgel

År 2019 hade vårt sällskap nöjet att ge ut Jan H. Börjessons faktaspäckade bok (och välfyllda CD) om den västsvenska orgelbyggarfamiljen Söderling. Under 2021 har stiftets äldsta bevarade orgel från firman Söderling genomgått restaurerings- och underhållsinsatser, det rör sig om den lilla orgeln i Horns kyrka, Norra Billings pastorat, från 1848.

Före 1800-talets mitt var det förhållandevis få kyrkor i stiftet som hade något orgelverk, psalmsången skedde i capella under klockarens ledning. Den Wallinska psalmboken och Haeffners koralbok från 1819 bäddade dock för orgelns intåg på bred front. Johan Niklas Söderling och hans bröder, baserade i Göteborg, kom i hög grad att under flera decennier fylla församlingarnas behov med små som stora orglar. 1840-talet var något av en genombrottsperiod för firmen.

Johan Niklas och hans bröder hade fått sina lärospår i den orgelbyggartradition som utgick från stockholmsorgelbyggaren Per Zacharias Strand. Med tiden tog man starka intryck av den danska firmen Marcussen. Men orgeln i Horn präglas ännu av det klassiska idealet från Strand. Den är en av de bäst bevarade instrumenten av Söderling från 1840-talet och typisk för de små enmanualiga verk med bihangspedal som firmen byggde åt flera landsortskyrkor vid 1800-talets mitt. Som Jan H. Börjesson påpekat så är den "liten till dispositionen men effektiv i klangen" med full principalkör i 8-, 4- och 2-fotsläge. Genom flera delade register kunde en självständig pedal och andra manual simuleras i koralspel och preludering.

Manual (C-f³)

Principal 8' Bas/Diskant

Gedackt 8' Bas/Diskant

Fugara 8' Diskant

Octava 4'

Octava 2' (rek. 1972)

Trumpet 8' Bas/Diskant

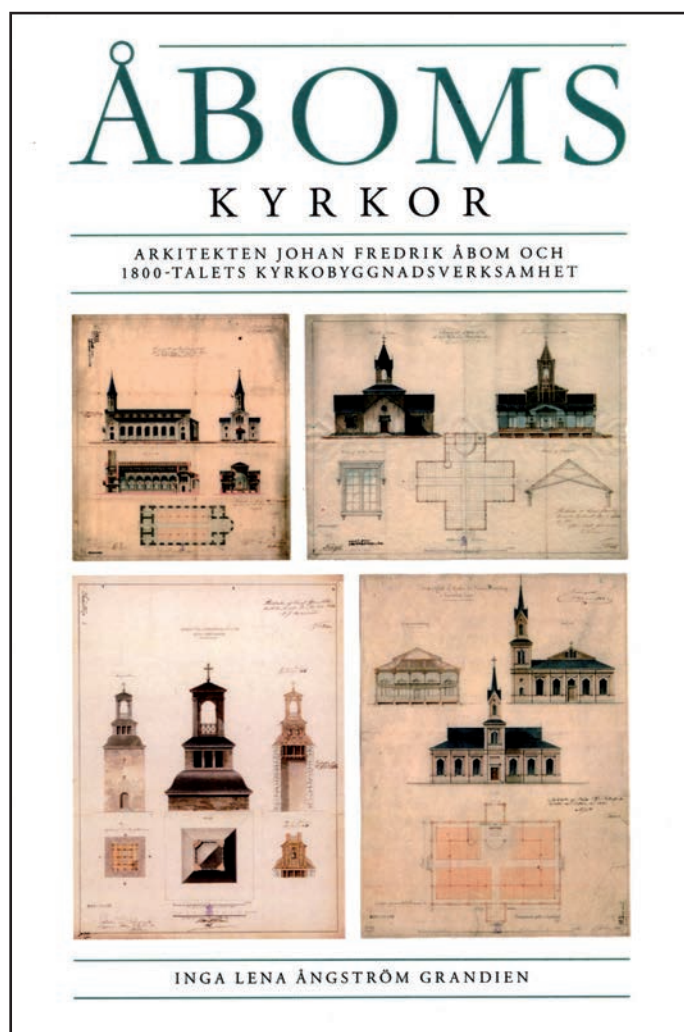
Pedal (C-f⁰)

Bihängd

Söderlingorgeln i Horn från 1848 är den äldsta av de fem bevarade orglar som är kvar i Skara stift från den välrenommerade verkstad i Göteborg som präglade västsvenskt orgelbyggeri under en god del av 1800-talet. Totalt byggde firmen ca 30 orglar i stiftet. Orgeln hör till Sveriges bestånd av "klassiska" orglar, dvs tillkomna före 1860. I Sverige utgör dessa orglar 10% av totalbeståndet, i Skara stift endast 5%. Firmen kom under sin långa verksamhet att spegla övergången från ett klassiskt till ett mer och mer romantiskt färgat orgelbyggeri. Det söderlingska orgelbyggeriet kom att skapa en västsvensk tradition i orgelbyggnation och -klang. Efter en omsorgsfull restaurering av Nils-Olof Berg 1972 så befinner sig Hornorgeln i det närmaste i sitt originalutförande avseende pipverk, traktur och registratur. Den lilla bihängda pedalen är en av fyra som bevarats i landet på en Söderlingorgel och därtill den äldsta. Tillsammans med de delade registren ger den en unik bild och upplevelse av hur även en liten orgel kunde simulera ett betydligt större instrument i gudstjänstmusiken, något som föll i god jord hos många små församlingar under 1800-talet.

Nu har orgelbyggare Sven-Anders Torstensson åter satt den förfallna trumpetstämman i stånd, rengjort och gått igenom hela orgeln samt reparerat skador i fasadpiporna. Orgeln har nu åter fått den uppmärksamhet den förtjänar. Håll utkik på Norra Billings pastorats hemsida efter när det ges konserter. För den som vill läsa mer om Söderlingarna rekommenderas Börjessons bok som kan beställas via vår webbshop. På den medföljande CD-skivan kan man lyssna på inspelningar från flera andra orglar av Söderling som bevarats i Västsverige.

Robin Gullbrandsson

Åboms kyrkor. Arkitekten Johan Fredrik Åbom och 1800-talets kyrkobyggnadsverksamhet.

Inga Lena Ångström Grandien är docent i konsthistoria. Hon har givit ut en intressant bok om arkitekten Åboms produktion av byggnader av såväl profan som sakral bruk. I boken ges en unik inblick i vardagsverksamhet och rutiner vid Överintendentsämbetet där Åbom var tjänsteman och arkitekt under drygt fyrtio år. Här följer vi utkast och förslag till olika byggnader och ibland meningsutbyten mellan arkitekt och församlingar som skulle bygga kyrka.

Åbom (1817-1900) som har kallats "Sveriges flitigaste arkitekt" är upphovsman till en rad kända byggnader i Sverige. Några kan nämnas som Gamla Riksdagshuset på Riddarholmen, Musikaliska akademien i Stockholm och Stadshuset i Linköping, Stifts- och landsbiblioteket i Skara, frimurarhusen i Kalmar och Gävle, Stockholms nation och Anatomicum i Uppsala, rådhus, sjukhus och kyrkor på olika orter, samt ett antal herrgårdar. Således en ytterst produktiv arkitekt. Det ges också en särskild presentation av de kyrkor där Åbom själv är upphovsman, främst Hamrånge, Njurunda och Siljansnäs.

Ett särskilt stycke ägnas åt rosfontäret i Varnhems klosterkyrka som Åbom ritade och efter olika turer togs i bruk 1888. Han var också med att lämna förslag till restaureringen av Skara domkyrka och inlämnade förslag på förbättringar av norra tornet och koret.

Skriften utges i publikationsserien *Arcus sacri, Acta Universitatis Upsaliensis*, som har inriktning på de kyrkliga kulturarven. Boken är ett viktigt bidrag till förståelsen av 1800-talets kyrkobyggnadshistoria. Den omfattar 317 s. och är rikt ill.

Johnny Hagberg

Skara stiftshistoriska sällskap

Balansräkning

2020-12-31

2021-12-31

Tillgångar

Kundfodringar	17 189,00 kr	17 955,00 kr
Varulager	100 000,00 kr	165 000,00 kr
Kassa och bank	1 603 547,00 kr	1 546 924,00 kr
Summa tillgångar	1 720 736,00 kr	1 729 879,00 kr

Skulder och eget kapital

Eget kapital	- 1 511 699,00 kr	- 1 513 768,00 kr
Föregående års resultat	- 2 069,00 kr	- 182 163,00 kr
Årets resultat	- 182 163,00 kr	- 148,00 kr
Summa eget kapital	- 1 695 931,00 kr	- 1 696 079,00 kr

Kortfristiga skulder

Leverantörsskulder	- 24 805,00 kr	- 33 800,00 kr
Övriga kortfristiga skulder	- kr	- kr
Summa kortfristiga skulder	- 24 805,00 kr	- 33 800,00 kr
Summa skulder o eget kapital	- 1 720 736,00 kr	- 1 729 879,00 kr

Intäkter

Medlemsavgifter	101 950,00 kr	67 435,00 kr
Anslag	458 000,00 kr	306 000,00 kr
Skriftserier	190 543,00 kr	246 027,00 kr
Summa intäkter	750 493,00 kr	619 462,00 kr

Kostnader

Förvaltningskostnader	- 95 846,00 kr	- 45 248,00 kr
Material och varor	- 472 812,00 kr	- 574 395,00 kr
Summa kostnader	- 568 658,00 kr	- 619 643,00 kr
Skattefria bilersättningar	- kr	- kr
Ränteintäkter	328,00 kr	329,00 kr
Totala kostnader	- 568 330,00 kr	- 619 314,00 kr
Årets resultat	182 163,00 kr	148,00 kr

Verksamhetsberättelse för Skara stiftshistoriska sällskap 2021

Skara stiftshistoriska sällskap lämnar härmed sin trettionde verksamhetsberättelse efter ett år med fortsatt stadig utgivning. Även detta år har bokförsäljningen varit högre än vanligt, troligen till följd av de fortsatta pandemirestriktionerna. Sällskapet är väl etablerat både i stiftet och nationellt med en god ekonomi. Även under 2021 har sällskapet, samhällsläget till trots, kunnat motta generösa anslag från fonder och stiftelser till sina utgivningar. För detta vill styrelsen uttrycka sin stora tacksamhet och glädje. Styrelsen har fortsatt strävat efter att ”väcka, främja och understödja intresset för kyrkohistoriska studier och forskning rörande Skara stift”, vilket är sällskapets syfte.

Styrelsen

Styrelsen har sedan årsmötet den 17 juni 2021 haft följande sammansättning:

Johnny Hagberg, ordförande

Lena Maria Olsson Floberg, vice ordförande

Robin Gullbrandsson, Markus Hagberg, Fredrik Hägglund, Åke Larsson, Karin Nelson och Helena Långström Schön, ledamöter.

Vid styrelsens konstituerande sammanträde efter årsmötet den 17 juni omvaldes Robin Gullbrandsson till sekreterare. Helena Långström Schön omvaldes till vice sekreterare. Gunnar Wilsson omvaldes till kassaförvaltare, vilken tillika med registeransvarig Ulla Falk fortsatt är adjungerade till styrelsen. Till webmaster för hemsidan omvaldes Helena Långström Schön.

Styrelsen har haft sex protokollförda sammanträden under 2021: 1 februari, 15 mars, 3 maj, 17 juni, 20 augusti och 9 december. Samtliga möten, inklusive årsmötet och det konstituerande sammanträdet hölls digitalt.

Revisorer

Vid årsmötet omvaldes Lars Berg och nyvaldes Lilli-Ann Grindsjö som revisorer. Som ersättare omvaldes Eva Hermansson och Gert Alnegren.

Valberedning

Årsmötet omvalde Jan Kesker, Anita Hammar och Robert Lorentzon som ledamöter i valberedningen.

Minnesteckningar för präster och diakoner

En arbetsgrupp för prästminnesteckningar bestående av Barbro Gustafsson, Markus Hagberg och Lena-Maria Floberg har tillsatts.

Sällskapets årsmöte

Årsmötet hölls den 17 juni digitalt på grund av pandemi-restriktioner.

Sällskapets bokutgivning

Under 2021 har bokutgivningen fortsatt och försäljningen har varit god.

Nr. 106. Skara stift under 100 år. 1917–2017. Red: Sten-Åke Engdahl.

Nr. 107. Kadunud Ruhnu. Adeleide Schantz. Estnisk utgåva.

Nr. 108. Sacred Emblems in Western Sweden. Simon McKeown.

Nr. 109. Guds sånglärka – Fakta och fria tankar kring den västgötske sångarprästen Paul Nilsson. Ingemar Magnusson.

Nr. 110. Medeltidens glömda rum – nya studier av taklag och torn i Skara stifts kyrkor. Robin Gullbrandsson, Mattias Hallgren, Anton Hansson.

Projekt under arbete är bland annat en internationell forskarpublikation kring Maria Euphrosynes bönebok, i samarbete med Lunds stiftshistoriska sällskap, Gunnar Rosendals krönikeböcker och en postum utgivning av Roland Rahns skrift om Forna kyrkor i Skara kontrakt. Tillsammans med Föreningen för Västgötalitteratur arbetar sällskapet på en vänbok till Per-Axel Wiktorsson på dennes 85-årsdag.

Medlemmar

Medlemsantalet håller sig relativt konstant och har även ökat något. Sällskapet har sex hedersmedlemmar. Teologie studeranden får gratis medlemskap. Noterbart är att medlemsskaran finns över hela landet men även utomlands.

Sällskapets medlemsblad

Sällskapets ordförande är redaktör och ansvarig utgivare för medlemsbladet. Under året har fyra nummer utkommit. Styrelsen vill tacka alla som bidragit med artiklar.

Sällskapets hemsida

Webmaster är Helena Långström Schön. Hemsidan och webbutiken har under året förnyats. Sällskapet har också en Facebooksida som ytterligare kanal för information och nyheter.

Stiftshistoriskt Forum

Lena Maria Olsson Floberg är sällskapets representant i Stiftshistoriskt Forum. Årets stiftshistoriska symposium i Uppsala blev på grund av pandemirestriktionerna inställt.

Medverkan i mässor och andra evenemang

På grund av pandemiläget har sällskapet under året inte medverkat i några mässor eller andra evenemang med bokförsäljning. Däremot hölls boksläpp för Forellboken (i Borås 25 september) och Sacred Emblems (i Tådene kyrka samma dag). Försäljning via hemsidan har ökat. Vidare kan nämnas att sällskapet är delaktig i planering av en tillfällig utställning om bokband i Gamla biblioteket, Skara i samarbete med Stifts- och landsbiblioteket, Västergötlands museum och Föreningen för Västgötalitteratur. Utställningen blev uppskjuten till våren 2022.

Ekonomi

Boklagret är värderat till 165.000 kr. Under året har sällskapet erhållit generösa bidrag och gåvor, huvudsakligen för bokutgivning, om 106 000 kr. Utöver detta erhöles en donation om 200 000 kr från Elisabet Hörnlund som finansierade tryckningen av Sacred Emblems. Nämnas bör även en stiftskollekt på 33 000 kr som styrelsen vill uttrycka sitt stora tack för.

Årets resultat blev 148,03 kr. Sällskapets egna kapital är 1.696.079 kr. I övrigt hänvisas till den förenklade ekonomiska redovisningen.

Anslagsgivare i övrigt har varit samfundet Pro Fide et Chistismo, Kungl. Patriotiska sällskapet och Skara stift.

Under året har sällskapets styrelse enhälligt beslutat att stötta rekonstruktionen av De la Gardie-orgeln i Varnhems klosterkyrka med 50 000 kr.

Tack

Styrelsen vill slutligen uttrycka sällskapets djupa tacksamhet

för alla välvilliga ekonomiska bidrag, utan vilka verksamheten inte skulle kunna drivas. Styrelsen vill också tacka författare och forskare för alla fruktbara samarbeten, samt inte minst skall ett tack riktas till Skara stift, Missalestiftelsen (där sällskapet är en av stiftarna) och Föreningen för Västgötalitteratur. Dessa samarbeten har resulterat i flera intressanta och värdefulla projekt.

Skara den 25 februari 2022

Johnny Hagberg, ordförande

Lena Maria Olsson Floberg, vice ordförande

Robin Gullbrandsson, sekreterare

Markus Hagberg

Fredrik Hägglund

Åke Larsson

Helena Långström Schön

Karin Nelson

Missalehelgen i Skara

Missalehelgen i Skara den 29–30 januari blev dagar att minnas. Genom föredrag och musik kom den gamla mässboken från 1150 i centrum. Det har nu gått 16 år sedan Missalestiftelsen (Västergötlands fornminnesförening, Skara stiftshistoriska sällskap och Föreningen för Västgötalitteratur) presenterade den volym som det tog sex år att arbeta fram. Den vetenskaplige redaktören, docenten Christer Pahlmblad hade bredvid sig en grupp forskare som var experter på olika områden liksom stiftelsens styrelse under ledning av ordföranden Johnny Hagberg. När utgivningen skedde 2006 var det en stor nyhet och boken har sedan dess sålts i en ganska stor upplaga. Utan tvekan kan man säga att Missalet är den främsta bokskatten i Skara. Detta lyftes självklart också fram under Missalehelgen.

Under två dagar bjöds till kringaktiviteter med bland annat intressanta seminarier på Västergötlands museum där docent Henrik Jansson berättade om *När Skara blev Skara*, docenten Johan Sundeen om *Böcker och bibliotek i medel- och reformationstidens Skara*, biskop em. Lars-Göran Lönnermark om *Skaramissalet – en länk till kristendomens allra äldsta tid i Skara* och professor Mattis Lundberg om *Musikvärlden på 1100-talet*. Det fanns även guidade turer på Veterinärhistoriska museet. I Gamla biblioteket kunde man besöka Skaras nya besöksmål Bokäventyret som är en lek- och lärutställning om bokens historia, där du under helgen får prova på kalligrafi och gå på visning i forskaravdelningen och det vackra 1800-talsbiblioteket.

Under lördagskvällen var det konsert i Skara domkyrka där 1100-talsmusik från missalet framfördes av ensemble Ars Veritas. Gruppen medverkade även vid söndagens Högmässa i domkyrkan då besökarna kunde lyssna till sångpartier ur missalet. Skaramissalet fanns med på altaret som en viktig symbol för bokens värde och historia.

Missalehelgen var ett samarbete mellan Skara stift, Skara pastorat, Skara kommun, Västergötlands museum, SLU, Skara stiftshistoriska sällskap, Studieförbundet och Skara skolscen.

Johannes Botvid Elias Melin

För tio år sedan berättade Paul-Ragnar Melin i medlemsbladet om de medlemmar av släkten Melin, som varit präster i Skara stift. I början av 1900-talet fanns bland annat prosten Samuel Melin (1849-1931), av vars sju söner alla utom en blev präster.

Här skall berättas några minnen om den sjunde. Han var döpt till Johannes Botvid Elias, där det sista förnamnet också blev tilltalsnamnet. Elias var född 1889, valde att i Uppsala studera botanik och disputerade med tiden på en avhandling om hur symbiosen mellan svampar och träd kunde påverka trädens tillväxt. Med tiden blev han botanikprofessor i Uppsala och dog 1979.

En av Elias Melins vänner i Uppsala var min far Hugo Stolt. Båda studerade vidare efter lägre examen med syfte att småningom disputerar för doktorsgrad. Elias disputerade först av dem, förordades efter disputationen till docent och blev således de närmaste åren kvar i Uppsala. Hugo som siktade på lektorat gick provår innan han 1921 disputerade på några växter som fångade flugor.

Vid Hugos disputation var Elias Melin fakultetsopponent. Han hade således att framföra den allvarligaste vetenskapliga kritik, som kunde riktas mot avhandlingen. Hugo berättade de följande åren vid flera tillfällen hur ängslig han hade känt sig vid tanken på vad Elias skulle kunna ta upp.

När man samlades i lärosalen och disputationen skulle äga rum gick Elias fram till Hugo och frågade:

– Skulle jag kunna få ta mig en titt på Ditt avhandlingsexemplar?

Hugo blev förvånad men tänkte att det är väl tradition att fakultetsopponenten skall bläddra igenom respondens papper och överlämnade sitt exemplar. Elias tog emot det, gick en sväng i lärosalen men kom snart tillbaka och återlämnade Hugos exemplar utan närmare kommentarer.

När Hugo tittade i sin avhandling fick han en chock. Mellan de första bladen hade Elias lagt in ett foto av ett helnaket fruntimmer. Hon avbildades för all del ”med baksidan fram” som *Grönköpings Weckoblad* karakteriserar ett liknande konterfej. I alla händelser var detta inte vad Hugo hade väntat dig. Förvåningen hade den avsedda effekten.

Hugo blev alldeles lugn och dagens disputationsmiddag kunde avslutas i hög stämning. Alla stämde in i bordsvisan som började så:

Bäst tuppen går och plockar
Och letar korn i vårlig mull
Han hönsen sammanskrockar
Och gal en krusidull:
Att va, att va, att vara Stolt från Locknevi
Din rätt det är och skall förbli
Du Stolt från Locknevi.

En bandrosett om svansen
I dag var liten kossa har
Hon bölar som hon kan sen.
Nu är Karl Hugo klar.
Att va, etc.

Bengt Stolt

Svenska landsbygdskyrkor

Författaren och fotografen i Habo kyrka

Ett gott initiativ har Philippe Bouquet och Laurent Denimal tagit med utgivandet av *Svenska landsbygdskyrkor*. Här presenteras 25 intressanta västgötaskyrkor och fem från Värmland. Omslaget pryds av en bild av Suntaks gamla kyrka, en av Skara stifts absolut mest sevärda kyrkor.

Boken är i allra högsta grad en turistbok då all text återges på svenska, franska och engelska. Det är korta berättelser om kyrkorna och sifferade med vackra bilder. Det är intressant att se vad två fransmän tar fram som speciellt för varje kyrka.

Bland kyrkorna som beskrivs kan nämnas; Borgstena, Gudhem, Gökhem, Habo, Husaby, Skälvum, Suntak, Varnhem, Vesene och Älgårås.

Skriften omfattar 144 sidor och är som sig bör rikt illustrerad. Pris 150 kronor och kan beställas genom stiftshistoriska sällskapet.

Textförfattare är Philippe Bouquet som är bosatt i Montpellier i Frankrike. Han är docent och professor emeritus i skandinaviska språk vid universitetet i Caen. Han är också översättare av nordisk skönlitteratur. Fotograf är Laurent Denimal som är uppvuxen i Paris men idag bor i Järna. Han arbetar som fotograf, översättare och trädgårdsmästare.

Bilden av de båda är tagen i Habo kyrka.

Johnny Hagberg

Insamling till barockorgeln i Varnhem fortsätter

	INSAMLING 2022-2024
	SWISH Skara pastorat: 123 375 55 43 (märk: "Orgel Varnhem").
	BANKGIRO Skara pastorat: 460-5465 (märk "Orgel Varnhem")

Det radikala med Jesus

Dick Harrison, professor i historia, om sin Jesus-bok: – Jag skrev den i ett rent forskningsglädjerus Kristna världen Jesus har existerat som historisk person. Det råder det ingen tvekan om. Det menar författaren och historieprofessorn Dick Harrison i en ny bok om Jesus.

– Jag är genuint intresserad av Jesus som person, budskapet, levnadslängden och betydelsen, säger Dick Harrison.

Foto: Hans Jonsson

– Det var ett drömprojekt att skriva en bok om Jesus. Ända sedan konfirmationen har jag velat skriva en sådan bok. Det säger Dick Harrison, författare, tv-personlighet och professor i historia vid Lunds universitet, som just nu är aktuell med boken "Jesus".

– Jesus är ju det stora mysteriet. Han är utan tvekan den enskilda individ som påverkat världshistorien i vår del av världen mest. Två och en halv miljarder människor i världen följer hans bud idag.

– Ibland får jag frågan vart jag skulle vilja resa om jag kunde resa tillbaka i tiden. Då brukar jag svara att jag skulle vilja resa till Golgata, för att se vad som verkligen hände. Eller möjligtvis för att prata med Drottning Kristina om varför hon abdikerade, säger han.

Tidigare har Dick Harrison skrivit om allt ifrån civilisationens gryning till senaste flyktingkriser, som han själv uttrycker det, och bland annat publicerat böcker om franska revolutionen, Henrik VIII, Olof Palme och Engellbrekt.

Genuint intresserad

Men denna kväll befinner han sig på Stadsbiblioteket i Göteborg i ett samtal med Ulf Sjögren, stiftsprost i Göteborgs stift, om sin senaste bok "Jesus", som släpptes hösten 2021.

Att det blev en bok om Jesus, en av världens mest kända gestalter, som det redan skrivits så mycket om och som det finns så många olika åsikter om, beror delvis på hans dotter. Hon är med i kören i Burlövs kyrka och drar föräldrarna till gudstjänsterna.

– Då blir det mycket Jesus, konstaterar han. I vår familj finns Jesus på ett mycket naturligt sätt, säger han.

Ett annat skäl är den stora debatt som finns om Jesus som historisk person.

– Det vimlar av människor som skriver till mig och hävdar att Jesus aldrig existerat. Vissa av dem är professorer, säger han.

– Dessutom tycker jag om utmaningar, svårlösta problem och gåtor. Jag är genuint intresserad av Jesus som person, budskapet, levnadslängden och betydelsen.

Därför vände han sig till förlaget för att få dem intresserade av att ge ut den här boken. Men det var inte helt enkelt att få dem att hoppa på.

– Det fanns helt klart en tröghet. Det tar emot att ge sig in i det här ämnet. Samtidigt som det är uppenbart att det finns spännande historier och olösta gåtor.

Källkritik avgörande

Ändå blev det en bok. Dick Harrison säger att han skrivit den snabbast av alla sina böcker, i ett rent forskningsglädjerus, som han uttrycker det. Det han vill bidra med i debatten är det källkritiska historiska perspektivet.

– Jag är ju inte litteraturvetare, teolog eller sociolog, utan jag betraktar texterna om Jesus så som jag betraktar Heliga Birgitta, Julius Caesar eller Henrik VIII. Min utgångspunkt är: "Vad händer om jag använder mina källkritiska redskap?"

Han menar att detta källkritiska historiska perspektiv är avgörande, för att undersöka trovärdigheten i berättelserna, men också för att förstå Jesus.

– Om vi ska kunna ta Jesus på allvar behöver vi vandra på den smala och källkritiska stigen, säger han.

Han är inte alls ensam om att anse att Jesus existerat. I själva verket, menar Dick Harrison, är det numera få som menar att Jesus inte existerat. Ur vetenskaplig synpunkt är läget mycket bra idag.

– De som inte tror att Jesus funnits, utgör en försvinnande liten minoritet, men de är väldigt högröstade, säger Dick Harrison.

– För så gott som alla antika gestalter är läget sämre än för Jesus. Det är bara Caesar som vi kan vara säkra på, för han skriver själv, och Cicero, för han skriver brev, säger han.

Kontroversiell person

Orsaken till att man gärna kritiserar Jesus, är enligt Harrison att han är kontroversiell som kristendomens förgrundsgestalt.

– Det är ofta religiösa förgrundsgestalter, som folk vill ogiltigförklara, säger han.

– Hade Jesus inte varit kontroversiell som kristendomens förgrundsgestalt hade ingen historiskt intresserad människa vid sina sinnens fulla bruk betvivlat hans existens, för det finns så mycket att ta på i källorna, ganska nära hans levnad, säger han.

– När det gäller Jesus, talar vi om knappt två decennier från hans levnad till dess att han omnämns i skrift. Då talar vi dessutom om goda brevkällor från folk som var med på platsen, kände hans lärjungar och hade bråkat med dem, vilket de berättar om.

Brevkällorna viktiga

Det är Paulus brev, som Dick Harrison lyfter fram som de goda källor, vilka stärker bevisen för Jesu existens. De är skrivna mycket nära Jesu död, det äldsta är från 50-talet efter Kristus, det vill säga 20 år efter korsfästelsen eller ännu tidigare. Att Paulus brev styrker att Jesus funnits beror på att de är skrivna i ett annat avseende, än för att övertyga om att Jesus funnits. Istället är de skrivna för att det uppstått konflikter eller för att något behöver upplysas om.

– Då råkar Paulus säga saker i förbigående, till exempel om vad Jesus gjort eller tycker, som gör att det är helt uppenbart att alla tar för givet att han har existerat, säger han. Det stärker historiciteten oerhört, menar han.

Liknelser stärker

Däremot är Dick Harrison mer skeptisk till naturmiraklerna i evangelierna, till exempel att Jesus går på vattnet. De menar han mer ska ses som illustrationer. Att Jesus gått omkring och botat sjuka ger han däremot godkänt för.

– Där ger jag källkritiskt godkänt, säger Dick Harrison. För det är mycket svårt att förklara att man gör en så stor poäng av det här i texterna, så nära inpå Jesus levnad, om det inte legat en väldigt trovärdig tradition bakom.

Något annat som han menar stärker berättelsen är användandet av liknelser i Bibeln.

– Varför låta Jesus tala i svärbegripliga liknelser, varför inte låta honom säga saker rakt ut?

– Liknelserna är en berättarteknisk tradition, som användes inom den antika judendomen. Den var etablerad och användes som knep för att liknelser var lätta att memorera, men ibland också för att de innehåller ett mysterium som ska knäckas. Det är inget man slumpmässigt hittar på och låter Jesus göra, menar han.

Kvinnans roll unik

Något som också förstärker trovärdigheten av evangelierna är den roll som kvinnorna har.

– Man ska veta att Jesus levde i ett fruktansvärt hårt patriarkalt samhälle, där kvinnan inte hade någon makt alls och ytterst få offentliga uppgifter. Blev du hembjuden var det inte säkert att du ens såg husfrun. Hon skulle hålla sig undan. Det var ett mansvälde på alla punkter. Kvinnliga vittnesmål inför rätta hade ingen juridisk giltighet, hon räknas som en nolla.

Men i evangelierna är det en kvinna, Maria från Magdala, som blir vittne till Jesu uppståndelse.

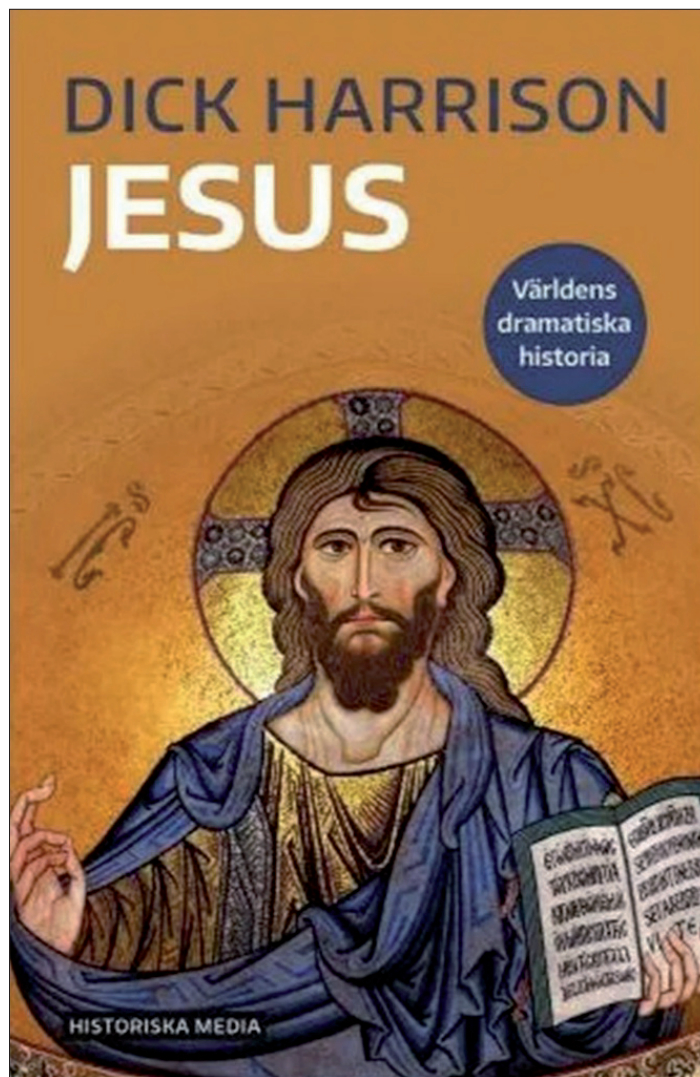
– Maria från Magdala är uppståndelsevittne nummer ett, konstaterar Dick Harrison. Hon får i uppdrag av den uppståndne Jesus att gå och berätta för de manliga lärjungarna: ”Jag har sett honom, han är uppstånden, jag har fått budskapet.”

– Om man hade velat fejka ihop en historia hade man aldrig stoppat in kvinnliga vittnen. Det sänker trovärdigheten och de hade aldrig accepterats som vittnen i en rättegång. Då hade man exempelvis skrivit att Petrus hade upptäckt Jesus.

– Enda sättet att förklara detta ur ett historieperspektiv är att det bottnar i verklighet, det var så allmänt känt att det inte gick att mörka det.

Det radikala med Jesus

Det är just detta som är det mest radikala med Jesus, att alla får vara med. Det är därför kristendomen vinner, menar Dick

”Jesus” är den bok Dick Harrison skrivit snabbast, i ett rent forskningsglädjerus, säger han.

Foto: Historiska Media

Harrison.

– Det är radikalare än vad folk inbillade sig. Normala religioner under antiken tillät inte alla att vara med, de var esoteriska, elitistiska. Jesus är inkluderande, han riktar sig till 100 procent av mänskligheten. Det gör inget om ni syndat, ni kan ändra er. Allt går att förlåta. Jesus riktar sig till alla samhällsklasser, de som syndat, avvikare, sådana som straffat ut sig ur samhället och den kvinnliga delen av mänskligheten som annars inte fick vara med. Den är oerhört inkluderande.

– Detta är unikt, jag kan inte hitta det någon annanstans. Kristendomen är till för alla, och det är därför den vinner.

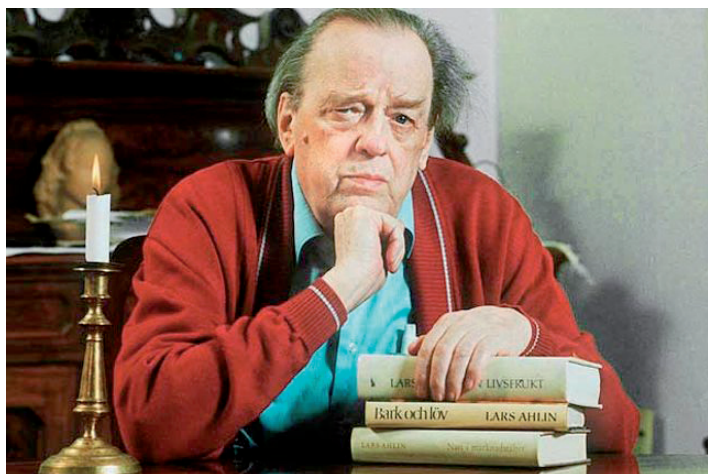
Artikeln publicerad med tillstånd från **Charlotta Sewerinsson** charlotta.sewerinsson@inblick.se

Tidningen **Inblick** är en rikstäckande nyhets- och opinionstidning med kristen profil se www.inblick.se.
Artikeln publicerad den 3 februari 2022

Diakonen som idégivare

Lars Ahlins förbindelse med Herman Hedberg

Lars Ahlin 1915-1997

Herman Hedberg (1897–1964) blev efter ett långt verksamt liv som diakon i tillfälle att övergå till prästerlig tjänst. Han hade då i sin kapacitet som liturg redan länge verkat pådrivande och kunnat stimulera unga män att välja den prästerliga banan. Vad han därvid av egen kraft uträttat har redan betecknats som en kyrkohistorisk insats. Det inflytande han under dessa ansträngningar kom att öva över den unge Lars Ahlin, en man som drömmer om att bli författare, skall här granskas.

Källorna är huvudsakligen två och utgörs dels av de brev, tjugotill antalet, från Ahlin till Hedberg, som är bevarade i arkivet hos Societas Sanctae Birgittae, arkivet är deponerat i Uppsala universitetsbibliotek, dels de mer än dubbelt så många brev som Ahlin riktade till sin lärare och gynnare på folkhögskolan David Palm och dennes maka. Dessa brev förvaras i Göteborgs universitetsbibliotek och är efter Ahlins frånfälle 1997 åtkomliga. Flertalet av de sistnämnda breven har innan de placerades i biblioteket varit tillgängliga för en forskare, Lars Furuland, som studerat Ahlins bildningsgång.

När den nittonårige Lars Ahlin 1934 kommer till Medelpads folkhögskola är fil lic Palm lärare där. Han blir längre fram rektor. Efter sin pensionering återflyttar han till sin hemstad Göteborg och fortsätter sitt arbete med bohuslänska ortnamn, ett arbete som några år senare renderar honom ett hedersdoktorat vid universitet. Ahlins tilltal i ungdomsbreven är direkt och personligt och förtjänar ofta att citeras.

Hedberg härstammade från kyrksamma bygder i det övre av Norrland. Han kom till Stockholm för en flerårig utbildning som diakon vid Stora Sköndal. Han arbetade sedan bland hemlösa i staden. Samtidigt gjorde han sig förtrogen med anglikanskt kyrkoliv genom Elis Schröderheim (1863–1937), komminister i en Stockholmsförsamling. Schröderheim hade redan 1908 gjort en studieresa till England och blev av betydelse som introduktör i Sverige av den engelska högkyrkligheten. De liturgiska bruken blev Hedbergs särskilda område som fördjupades av självstudier. Hedberg hade yrkeserfarenheter som sjukvårdare och mötte nya arbetsuppgifter i Gävle. Han praktiserade den dagliga tidegården och inspirerade en skara av manlig ungdom som samlades omkring honom. Ordenssällskapet Societas Sanctae Birgittae hade konstituerats 1920 med ett begränsat antal medlemmar. Från 1927 hade Herman Hedberg tagits upp som broder.

Lars Ahlins hemstad var Sundsvall. Hans bakgrund var snarast borgerlig. Fadern arbetade som handelsresande men

var inte framgångsrik. Familjen levde tidvis i misär. En tids arbete för den unge Ahlin på en socialistisk tidning avslutades sommaren 1933. Han drog söderut. Stämningen i hemmet var dämpad och han sökte sig bort. Då liksom senare försökte han bidra till det blygsamma uppehållet genom att sälja egen dikt. Han var i dåligt skick då Herman Hedberg – frater Herman som han benämndes bland dem som praktiserade tidegården – träffade honom i Stadsträdgården i Gävle. Hedberg gav sin vana trogen materiell hjälp och lyckades även föra ut det kristna budskapet till Ahlin. Den tidiga upplevelse i maj 1933 i Sundsvall som Erik Hj. Linder liknat vid en mystikers skådande och som närmare dryftats av Hans-Göran Ekman och Staffan Bergsten har inget stöd i dessa texter.

Från november 1933 är Ahlin elev i första årskursen vid folkhögskolan, som är belägen i Fränsta, varom han i ett första brev 13/2 1934 underrättar sin ”käre vän och pater”. Hedbergs betydelse för Ahlin tecknas tydligt i det följande brevet som är daterat 15/3: *”Det mitt liv framför allt saknar är en andlig ledare, en som kan hjälpa mig, frälsa mig. Dina ord om sakramentet har gripit mig djupt”*. Ahlin väddar i rent uppgivna ordalag om Hedbergs andliga vägledning. *”Du har för min själ blivit mitt enda hopp”*. Ahlin kan redan nu berätta att hans lärare Palm har fäst sig vid honom och stakat ut en framtid för honom. Palm tycker att Ahlin själv bör utbildas till folkhögskolelärare. Han vill hjälpa honom både med studier och med lån. I det följande brevet till diakonen, av den 4 april, vittnar Ahlin om studier i filosofiska och teologiska verk. Ahlin meddelar att han försöker i skrift formulera sina metafysiska spekulationer. Efter vinterkursens slut skriver han den 24 april till densamme från hemmet i Sundsvall: *”Här hemma passar jag inte alls. Jag kan inte tala med dem. Jag kan inte heller arbeta mitt ibland dessa människor. Men tiden går väl”*. Redan den 26 maj vistas han ånyo på folkhögskolan och kan rapportera till Hedberg att han tagits upp i dr Palms familj och blivit delaktig av dess privata umgänge i trakten.

Tankeutbytet med Palm verkar stimulerande. Nyttan han har av att tala med denne *”kan knappast överskattas”*. Snart lämnar Palms ekonomiskt bistånd och förefaller acceptera hans plan att bli författare. Med Palms går han i kyrkan som regel varje söndag. Men kyrkan är nästan tom och prästerna ledsamma. I radion har han lyssnat till Palms bror Samuel Palm, vid denna tid ännu verksam i Göteborg, längre fram kyrkoherde i Falun (och för övrigt far till författaren Göran Palm). Ahlin ber enligt tidens bruk att få utväxla fotografier med Hedberg.

Lars Ahlin har fått del av de impulser som Hedberg kunnat förmedla vid sidan av erfarenheterna av de liturgiska bruken. Forbes Robinsons (1867–1904) *Ett blad ur vänskapens heliga historia* hade översatts till svenska på 1920-talet. Prästsonen Robinson var fellow i Christ Church College i Cambridge och verkade som diakon, kaplan och präst. Hans forskning rörde koptiskan och studierna hade fört honom ut i världen, även till St Petersburg och Moskva. Den tidigt bortgångne hade med en karismatisk personlighet vittnat om kärleken och om bönens makt. Från universitet i Oxford kom Charles Gore (1853–1932), senare biskop där. Gore kombinerade den högkyrkliga förkunnelsen med sociala intressen och radikala åsikter i samhällsfrågor. Hans *Tänkar och fragment* kunde läsas på svenska från ungefär samma tid som Robinsons skrift. Det står klart, att Herman Hedberg kände sig särskilt hemma hos

Herman Hedberg 1887-1964

anglikaner, låt vara också bland katoliker och ortodoxa. Den 7 april 1936 fyllde Lars Ahlin 21 år och blev myndig. Det ger honom orsak att några dagar senare tacka Hedberg för vad han betytt för honom:

"Du vet själv vilken roll, du har spelat i mitt liv. Detta faktum är i min nuvarande situation min stora glädje. Inte så att jag tror att du på romerskt vis räknar min frälsning till din personliga förtjänst. Men detta undanskymmer på intet vis att jag genom dig blivit disponerad för trons stora sanningar, att jag på grund av dig fått skåda Gud, fått erfara Honom och Hans son, att den helige Ande upprättat mitt förbund med Gud, att jag genom dig blivit förd till H.H.N-sbord; det högsta som gives den kristtrogne under historiens villkor."

Samtidigt ger brevet läsaren en antydning om hur Ahlin med sina lutherstudier drar vidare och färdas utöver Hedbergs begränsade teologiska beläsenhet. David Palm är redan för Ahlin en effektivare samtalspartner än Hedberg (något som ett brev två månader senare till Palm utförligt vittnar om).

Till David Palm riktar så Lars Ahlin den 27 juli ett inte mindre än 61 sidor långt brev som ventilerar hans litterära planer. Även för makarna Palm blottar Ahlin sina tankar om

klosterlivet. Han vill vistas två år i det evangeliska klostret med Arne Jones i sällskap. Studier i katolsk teologi i Paris frestar honom. Han vill besöka Italien och Ryssland. Inför Palms hyser han ingen tvekan om att bekänna sig som kristen. Han relaterar sin tro till det utbud av livsåskådningar han mött på sin väg in i vuxenlivet:

"Förr blev man föraktad då man bröt mot kristna lagar, nu blir man föraktad då man bekänner sig vara kristen! Under min uppväxttid hade jag den tvivelaktiga förmånen att höra en hel kakafoni av röster: där var kommunisten, socialisten, liberalen, demokraten, materialisten, merkantilisten, folkbildaren osv, osv, i det oändliga. Blott en röst nådde mig aldrig: Kristi tjänares röst. Och när jag till slut fångade den rösten: hur förändrat blev väl inte allting! Aldrig kan jag upphöra att lovprisa Gud för den nåd Han låtit komma över mig."

Vid 21 års ålder konfirmeras Ahlin. Ett brev gemensamt undertecknat av Ahlin och Jones av 18 september 1936 berättar att de flyttat ner till Stockholm. Ahlin är sysselsatt med ett romanbygge och studerar samtidigt på Borgarskolan. Avdelningen för skulptur vid Konstfackskolan tar emot Jones som elev. Tillsammans med Hedberg begår de nattvarden i en stockholmskyrka. Ahlin såväl som Jones är flitiga gudstjänstbesökare. Kyrklig förnyelse är den måttstock, varefter de värderar förkunnelsen de möter.

Ahlin avvisar 13/6 från Gävle Hedbergs planer för hans framtid. Ändå har Hedberg just nu kunnat arrangera studierna för flera obemedlade unga män på väg mot präst- såväl som diakonexamen. *"Jag vill göra något särskilt, eftersom jag känner mig kallad till det."* Det djupare tankeutbytet per brev med Hedberg upphör för Ahlins vidkommande efter denna tid för att inte mer återkomma. Sporadiskt växlas ändå enstaka brev senare, 1940 respektive 1952.

Hedberg har gått långt, för långt och provocerat Ahlin – och för den delen även Jones – i ett sista försök att få åtminstone Ahlin att satsa sina andliga resurser på en utbildning som syftar till tjänst som präst.

I ett gemensamt julbrev, daterat 23/12 1937, omtalar Ahlin att Jones fullföljt arbetet med porträttbysten. På Arnes kavalett står, berättar han, diakon Hedbergs vita gipshuvud. *"En glänsande studie i fromhetens psykologi, om jag får säga det."* Rolf Söderberg har i en monografi över Arne Jones 1991 lämnat en konsthistorisk kommentar till porträttets kvaliteter: *"Det har snarast gammalromersk framtoning, liknar en filosof eller ämbetsman från kejsartiden. I sitt nu litet patinerade skick ser det ut som om det plockats fram ur Glyptoteket."* Ahlin behöll den uttrycksfulla bysten i sitt hem livet ut.

Ahlins avsikter som författare börjar anta fastare konturer. I brev till Palms 8 januari 1938 deklarerar han sina syften:

"Vi måste fördjupa oss i de olika ideologierna, känna deras natur, kunna tala om dem, som något vi känner och ängslas för. Vi måste upptäcka varför de äro en svårighet och varför en frestelse för människor. Förbönen – det är min estetik. Skall jag gå förlorad eller skall jag nå fram?"

I brev till Palms vid årsskiftet 1939/40 berättar Ahlin om sina planer att tillbringa fyra timmar om dagen på Kungliga biblioteket med studier av sundsvallspresen för 1920- och 30-talen. Han för anteckningar. *"Jag vill åter att min barndoms och ungdoms värld skall stå upp. Jag har tänkt skriva små saker, små noveller, små musikstycken i ord från denna tid och värld. Vi får se hur det går."* Hans litterära program håller på att ta form: *"jag vet bara att jag vill bli en litterär förbedjare. Jag vill ta in problem och*

Vid kyrkodag i Stenstorp 1928. Vår vänster stående: Knut Peters, Sven Danell, John Bunge, Olof Elmgren-Warberg, Erik Cederbom, Herman Hedberg; från vänster sittande: okänd, okänd, den ekumeniske gästen Gabriel Herbert från England, Fredrik Kjellander, Olof Magnusson

människor till mig och gestalta dem i litterär konst”.

Om Ahlins närmare levnadsomständigheter under året 1940 tiger korrespondenserna med Palms. Med Hedberg växlas ett brev. Ahlin bistår Hedberg – Carissime Frater – med uppgifter om hittills lämnade dispenser för prästvigning.

Under tre terminer från vårterminen 1941 och framåt studerar Ahlin vid Fjellstedtska. Han och Hedberg vistas därmed i samma stad. Hedberg har samlat kring sig en grupp unga personer till dagliga kompletior i Trefaldighetskyrkan och Domkyrkan. Deltagare rekryteras både från Ahlins skola och bland de teologie studerande vid universitetet. Från Uppsala värderar den allt erfarnare Ahlin i brev till Palm den 8 februari 1941 den högkyrkliga rörelsen.

Detta år upptas Lars Ahlin som lekbroder i SSB och den 13/9 1941 gratuleras Palm till utnämningen som rektor vid Medelpads folkhögskola.

Från 1942 finns inga brev bevarade vare sig till Hedberg eller Palms. Uppgifter saknas om Ahlins studier eller romanförsök. I början av 1943 har han i alla fall etablerat kontakt med Tidens förlag och mötts med förståelse av dess rådgivare Holger Ahlenius. Förlaget mottar via denne manuskriptet till romanen *Tåbb med manifestet*. Den 23 mars detta år ber han Ahlenius om överseende med dröjsmål orsakat av att fadern, vid vars sjuk- och dödsbädd han varit, avlidit några veckor tidigare. Romanen, förklarar han, har inte minsta spår av självbiografi. Han ger en kort, koncis beskrivning av sitt hittillsvarande liv och sina studier vid olika skolor i Medelpad, i Stockholm och i Uppsala. Han talar om att olika personer hjälpt honom ekonomiskt under tiden.

Med sin första roman i tryck nådde Lars Ahlin omedelbart litterär uppmärksamhet. Det orsakar att han i brev till makarna Palm 14/11 1943 blickar tillbaka på sitt liv, rannsakar sig och vill visa vad framgången kostat honom av försakelser. Insnärjd i sig själv har han försummat inte blott vänner som Palms utan de närmaste anhöriga. Mottagandet av Ahlins debutroman intresserade dess författare mycket. Han fick redan denna första gång känna av hur recensenterna missuppfattade hans innersta avsikter. David Palm hade vänligheten att enligt Ahlins önskan recensera boken i Sundsvalls Tidning. Men utgångsläget för marxistiskt orienterade granskare var inte bättre än andra läsaes. Ahlin ger ett exempel i brev till Palm den 25 november:

”Stig Ahlgren, som är vår ende mera deciderade marxist, fattar inte detta, utan tror att jag själv är en som nyss kommit ut från

en folkhögskolekurs efter att ha lyssnat på Hirdman och Ahlberg m fl. som om dessa någonsin rört sig med den konflikt Tåbb gestaltar. - - Jag som känner mina förutsättningar har ju delvis roligt åt detta gisseri vem jag är. Dom skulle bara ana att det är en högkyrklig lutheran och sakramentalist som skrivit detta!”

År 1944 prästvigs omsider efter ny dispens Herman Hedberg. Han blir kaplan hos SSB och står med sin sakkunskap för den liturgiska översynen av mässor och tidegård vid de årliga generalkapitlen i Vadstena. I Uppsala är han sjukhuspräst vid Ulleråker och hans yrkeserfarenhet som sjukvårdare blir en tillgång i arbetet.

I ett sista bevarat brev hör Ahlin av sig hos Palms 6/3 1945 från Sigtuna, där han vistas i stiftelsens gästhem, och rekommenderar vännerna ett besök. Inför det förestående krigsslutet dryftar han ännu en gång sin önskan att pröva en klosterliknande tillvaro. Han vill tillbringa ett halvår hos ett evangeliskt brödraskap i Bloomsbury i London – ”som har ett gästhem liknande detta, fast oändligt mycket kyrkligare och sakramentalare (andan alltså)”.

Som brukligt är inom kyrklig förnyelse betecknar Ahlin i ett enkätsvar 1947 kyrkans skiljande från staten som en lycklig skilsmässa; svaret omtryckt i *Sjung för de dömda*, 1995, s.11-12.

I den allra sista kontakten brevledes med Herman Hedberg härrör från 8/5 1952, en tid då Lars Ahlin med en rad böcker bakom sig är etablerad på parnassen. Mellan raderna kan läsas att det ordenssällskap Ahlin ännu tillhör inte längre intar någon särställning. Enligt SSB:s regula skall bröder och systrar årligen förnya sina löften. I 1955 års matrikel står Ahlin kvar som medlem. En matrikel som trycktes åtta år senare tar inte längre upp hans namn.

Herman Hedberg gick ur tiden 1964, kort före sin pensionering som präst. Arne Jones, vars karriär här inte närmare kan skildras, var professor i skulptur vid Konsthögskolan från 1961 och tio år framåt. Då Jones dog 1976 höll Lars Ahlin ett känslomättat tal vid jordfästningen som trycktes 1995 i *Sjung för de dömda* (s. 228-230). Han travesterar Wallinpsalmens ord och tilltalar den döde: ”Där din skatt är, där kommer ock ditt hjärta att vara. Såsom din skatt, så ock ditt hjärta. De två beskriver varann ömsesidigt, konsten och du, trasan och du, allt med samma intensitet i perversioner med samma hat, i leda och likgiltighet alltid relaterad till skatten.” – Något försök att klarlägga vad Ahlin egentligen avser skall här inte heller göras.

Din livsfrukt, det 600-sidiga verk som Ahlin färdigställde 1987, är en tillbakablickande idéroman hållen i en för Ahlin ovanlig, realistisk berättarstil, dessutom förlagt till borgerliga miljöer. Synen på kristendomen präglas av lutherforskningen. Bokens huvudperson, ett språkrör för Ahlin, är socialdemokrat och reformist. En långt livs studier i religiösa, filosofiska och politiska ämnen redovisas. Det kyrkliga koncept som Ahlin hämtade från diakonen är inte förbisett. Men det ställs vid sidan av de många teologiska och samhällsfilosofiska impulser som Ahlin tagit emot då han reflekterat över tidens debattämnen.

Åke Lilliestam

Artikeln är en bearbetning av en uppsats i Personhistorisk Tidskrift 1998. Lilliestam är medlem i vårt sällskap och har varit överbibliotekarie vid Karolinska institutet och redaktör för Personhistorisk Tidskrift 1973-80.

Svenskön i Rigabukten lever vidare

Runö nya kyrka från 1912 och den gamla från 1644

Vi lever i en tid då allt synes förändras i ett allt snabbare tempo, men det finns fortsatt också mycket som förblir på samma sätt som under gångna århundraden i Estlands svenskbygder. Runö församling är på nytt utan egen själasörjare. Från S:t Mikael's församling i Tallinn försöker vi på bästa sätt hjälpa till att uppehålla församlingslivet på den gamla svenskön. Det sker i samarbete med prostens på Ösel, så att vardera parten tar ansvar för en gudstjänst i månaden och de övriga söndagarna får församlingsborna själva ta ansvar för att det hålles andakt i kyrkan. Sista söndagen i januari var det så undertecknads tur att hålla gudstjänst i gamla kyrkan på Runö varvid vi i förväg fick fira kyndelsmässodagen med ljusvälsignelse. En särskild glädje var det att vi också samma dag kunde börja med såväl söndagsskola som konfirmandundervisning. På måndagen kom det ytterligare förstärkning från fastlandet i form av vår kaplan Tõnis Kark, johanniterriddaren Wilhelm Brummer från Finland och den estländske riksdagsmannen Priit Sibul. Under veckan bekantade vi oss med livet på Runö och hade en del lektioner i skolan som är inrymd i den gamla prästgården.

Där firades också den rätta kyndelsmässodagen med andakt och samling med anledning av freden i Dorpat/Tartu som ingicks nämnda dag 1920. Dagarna gick fort med god gemenskap och samtal om framtidsplaner på det sätt som är möjligt bara på en liten och isolerad ö.

I år sker ett firande då den nya kyrkan fyller 110 år. Tanken var då den nya byggdes att den gamla kyrkan från 1644 (Estlands äldsta träbyggnad) skulle flyttas till museum. Men så blev det inte som väl var. Nu står de båda kyrkorna bredvid varandra.

Det är inte alla små isolerade öar som har två funktionsdugliga kyrkor.

Det var i augusti 1944 som nästan alla runöbor flydde sin ö. Det kom att dröja till slutet av 1980-talet innan man kunde återvända för att besöka gravar och sina gamla gårdar. Allt var förstås i ett helt annat skick än då man lämnade ön.

Den gamla kyrkans interiör

Patrik Göransson
Kyrkoherde i Svenska S:t Mikael's församling i Tallinn

Avsändare:
Skara Stiftshistoriska Sällskap
c/o Ulla Falk, Hattmakaregatan 10, 532 33 Skara

NYA MEDLEMMAR

Kaj Jensen	Västra Frölunda
Berit Flarup	Malmö
Nils Erik Eriksson	Sveg
Erik Drake af Hagelsrum	Täby
Johan Stiernstedt	Norrköping
Magnus Altersjö	Göteborg
Ingemar Johansson	Falköping
Jennifer & Owe Lidgren	Varnhem
Max Martin Skalenius	Göteborg
Erling Nyman	Floby
Elisabeth Andersson	Forsa
Bo Andersson	Uppsala
Anna-Karin Medin	Skara
Agne Arnesson	Floby
Per Hermansson	Olofstorp
Thomas Aldén	Lugnås
Jonas Kjellberg	Læsø
Staffan Zetterberg	Ljung
Jan-Stefan Björklund	Viskafors
Ulf Allenbäck	Bollnäs
Göran Stenhardt	Skövde
Johan Bilén	Lerum

Saga Wallis exlibris för Gustaf Ljunggren

Skarbiskopen Gustaf Ljunggren avled en 4 december, 1950. Samma dag ett år tidigare hade han återinvigt Skara domkyrka. På samma dag trettio år tidigare blev han teol. doktor i Uppsala.

Den Ljunggrenska prästsläkten härstammar från Jungs socken i Västergötland. Farfars farfar var kyrkoherde i Sjogestad och farfadern var kyrkoherde i Uddevalla. Biskopens föräldrar var kyrkoherde Carl Ljunggren och hans maka Hedvig, född Krusenstierna.

Ljunggren var född 1889, blev 1920 docent i dogmatik, t.f. professor 1922, domprost i Göteborg 1930 och biskop i Skara 1935.

Hans exlibris är utfört av Saga Walli 1947. Under Skara domkyrka avtecknar sig det bohuslänska landskapet med sina kala klippor. Västergötlands landskapsblomma ljung är ett fyndigt motiv med anspelning på ägarens namn och härstamning. Biskopsstaven fick företrädaren Hjalmar Danell som gåva från Indien 1921. Detta år vigde Danell, Ernst Heuman till den förste biskopen av Tranquebar. Skara, liksom Tranquebars stift, fick vid detta tillfälle kräklor tillverkade av rosenträ.

Johnny Hagberg

Medlemsinformation

Årsavgiften är 100 kr.
För ständigt medlemskap 750 kr.

Bankgiro 5812-8166.
Swish-nummer 123 303 59 46
BIC= SWEDSESS
IBAN-nummer SE45 8000 0828 9102 4883 5274

Organisationsnummer 868401-1045

Alla ändringar vad gäller adress, titlar m.m skall meddelas registeransvarig Ulla Falk, Hattmakaregatan 10, 532 33 Skara
munkgarden@telia.com

Skara Stiftshistoriska Sällskap

Hemsida: www.skarastiftshistoriska.nu

Stiftshistoriska sällskapets böcker kan beställas hos Johnny Hagberg, Tullportagatan 6 B
532 30 Skara
Tel: 070-550 00 98
E-post: jonnyhagberg52@gmail.com

Styrelse

Ordf. Johnny Hagberg, Skara
Vice ordf. Lena Maria Olsson Floberg, Fristad
Skr. Robin Gullbrandsson, Trevatna
Kassaförvaltare Gunnar Wilsson, Skara
Markus Hagberg, Skara
Helena Långström Schön, Skara
Karin Nelson, Lovene
Fredrik Hägglund, Borås
Åke Larsson, Söne

Redaktör för medlemsbladet:
Johnny Hagberg.

ISSN: 1103-3959
Tryck: Solveigs Tryckeri, Skara